

АВТОРСЬКА КАРТИНА СВІТУ МОЛОДИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ Соціокультурний контекст

МАРИНА ЮР

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства набуває важливого значення проблема духовної саморегуляції людини та її адаптація у світі. У цьому аспекті на перше місце виходить поняття «картини світу», що виражає специфіку людини та її буття. Як цілісний глобальний образ світу, картина світу є результатом духовної активності людини і виникає в процесі її контактів зі світом [1, с. 110]. Картина світу має історично обумовлений характер і формується в суспільстві в межах, визначених світоглядними позиціями щодо внутрішньої та зовнішньої структури світу. Тому вона є складно структурованою цілісністю, що включає три головних компоненти — світогляд, світосприйняття і світовідчуття [2].

Термін «картина світу» був введений в науковий обіг у 1950-х Р. Редфілдом, але до нього зверталися вчені різних галузей знань, розширивши його значення відповідно до власної сфери застосування. У мистецтвознавстві використовують поняття «художня картина світу», яку розуміють в якості цілісної системи художньо-образних уявлень про реальну дійсність, встановлених художньою практикою [3, с. 52]. Авторська картина світу є складовою художньої картини світу, яка виникає у свідомості людини в процесі сприйняття художнього твору, в якому втілено конкретний образ

у тому чи іншому часо-просторовому діапазоні. Авторська картина світу визначає унікальність творчого суб'єкта, глибину його художнього мислення у розкритті сутності твору візуального мистецтва, а відтак — соціо-культурної події.

На сьогодні не зовсім точно визначено статус авторської картини світу митця, не охарактеризовано понятійний рівень, динаміку, індивідуальний авторський погляд, особливості художньої мови, що відіграють вирішальну роль у репрезентації концептуальної картини світу у різних видах мистецтва і національної культури. Дослідження авторської картини світу молодих українських художників актуальне як у рамках наукової парадигми, так і в контексті мистецтвознавства й культурології.

Аналіз останніх джерел та публікацій. У виданнях останніх років «авторська картина світу» здебільшого ставала предметом дослідження філологів [1, с. 110–117; 4 та ін.]; натомість мистецтвознавчі праці зосереджували увагу на «художній картині світу» [5; 6, с. 57–68; 7, с. 780–788 та ін.]. В той же час спроби дослідження авторської картини світу митців є спорадичними.

Ціль статті. Охарактеризувати авторську картину світу молодих українських митців у соціокультурному контексті. На прикладі їх творів показати синтетичну панорамну репрезен-

К. Акіменкова. *Новий Едем*, полотно, олія, 2013

тацію дійсності в різних просторово-часових межах. Матеріали статті можуть бути використані при подальшій розробці цієї теми, а також методології системного аналізу цього фундаментального поняття.

Викладення основного матеріалу дослідження. Мистецтво є своєрідною формою відображення життя; у ньому найраніше сформувалася тенденція до цілісного сприйняття об'єктивної дійсності, а її трансформація в образах, починаючи від первісних наскальних рисунків і до сучасних творів й об'єктів, репрезентує авторську картину світу. Авторська картина світу митця є концептуальним відображенням його світосприйняття, емоційної сфери та ціннісних орієнтирів, репрезентованих у художньому творі засобами мистецтва. Худож-

ня свідомість автора вибудовує особливе естетичне відношення до дійсності, спосіб її пізнання і відображення, формує саму художню домінанту, що організовує поетику твору в цілому. Будь-яка концепція художньої творчості виникає у руслі широкого соціокультурного контексту, що склався в рамках певної картини світу, і опосередковується рядом різноманітних факторів [8, с. 293].

Індивідуальне відношення митця до світу опосередковане соціальним знанням, тобто поєднує в собі індивідуальний та соціальний аспекти, відображає спосіб, за допомогою якого культура тієї чи іншої епохи сприймає реальність. Втілена у художньому творі авторська картина світу синтезує в собі всі знання митця про дійсність, однак під певним кутом зору,

виявляючи в індивідуальному загальне уявлення про світ, закладене в підтексті. Ця своєрідність точки зору відрізняє твори митців однієї епохи, стилю, напрямку, течії, навіть творчого об'єднання; вона виявляє мовну варіативність авторських засобів відображення однієї тієї ж дійсності. Тому характер відображення знання про оточуючий світ обумовлений не тільки особистим досвідом митця, а й особливостями соціуму та культури, в яких він живе і творить. Тому в авторській картині світу соціокультурне середовище певною мірою впливає на ту дійсність, яку створює митець, оскільки у просторі художнього твору він вибудовує модель світу, що не існує сама по собі і не є повністю продуктом суб'єктивного сприйняття, а зумовлена концептуальною картиною світу.

Українське мистецтво у своїй генезі формувалося з врахуванням впливів різних культур, традиції яких органічно влітали в стилістику творів ремісників, а згодом і професійних художників: це скіфська, антична, візантійська, римська, азійська мистецькі традиції, впливи культури народів Західної Європи тощо. Така поліфонія не заглушила національні особливості, а навпаки, модернізувала художню систему і освіту України. В якості доказу цієї тези можна навести твори визначних вітчизняних митців XIX–XX ст., у творчих інтенціях яких явно присутні риси напрямків і течій мистецтва Нового часу, що є свідченням зміни їх світобачення, світовідчуття та світогляду.

Саме в мистецтві стало можливим співіснування різних точок зору, позицій, цінностей, які втілювалися у плюралізмі художніх методів, маргінальності жанрів, у нівелюванні стилів. Тому мистецтво може бути розцінене в якості моделі неповторності буття, творчо репрезентуючи глядачам чуттєво-раціональне осягнення світу [8, с. 294]. У сучасному мистецтві, змістом якого є конкретне відношення людини до світу та її діяльність, прослідковується прагнення до експліцитної відкритості. Відкритість у творах мистецтва складає враження «всеохоплюючої цілісності».

Нове бачення та розуміння сучасного динамічного соціокультурного процесу репрезентоване в авторській картині світу молодих українських художників. У ній поєднано універсальне і національне, унікальність творчого суб'єкта і динамічність його світобачення. Можна сказати, що авторська картина світу є суб'єктивним образом об'єктивного світу, в якому відображено не лише світоглядний і емоційний компонент особистості, але й духовний стан епохи. Про це красномовно свідчать твори талановитих українських художників, які закінчили Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури, таких, як К. Акіменкова, Г. Валійова, К. Гнилицька, С. Дегтярьов, М. Домбровська, Ю. Істратова, Н. Михайлова, І. Черненко та ін. Кожен з них по-своєму передав власні світовідчуття у живописних полотнах.

Катя Акіменкова написала картину «Новий Едем», звернувшись до цього вічно актуального біблійного сюжету, але привнесла в нього власну інтерпретацію, прагнучи донести до нас один з варіантів його сучасного прочитання. Основні дійові особи, Адам і Єва, в її роботі були збережені, але авторка змінила їх оточення. Це вплинуло на емоційне наповнення та змінило іконографію сюжету, що відповідає актуальним уявленням про сучасний мультикультурний світ, об'єднувальними характеристиками якого є уже не природа, але простір супермаркету в якості невід'ємної частини життя сучасної людини у будь-якому куточку світу. Власне образи Адама і Єви художниця трактувала в якості представників монголоїдної раси, яка відносно інших частин людства особливо активно зростає кількісно. Емоційною стороною картини є й те, що образи єднає не яблуко, як елемент пізнання світу, символ кохання, сім'ї і продовження роду, а кошик з продуктами, який своєрідно поєднує цих двох індивідів. На цьому протиставленні побудований колорит роботи, вирішений в якості світлих фігур на тлі яскравої насиченої гами штучного товару супермаркету.

С. Дігтярьов. *Вершинники. Апокаліпсис*, полотно, олія, 2012

О. Домбровська. *Люди-Барикади*, полотно, олія, 2014

Ганна Валійова у своїй картині «Садово-паркова скульптура» торкається теми вільної людини у контексті швидкоплинного світу. Кожна людина може зайняти свою позицію, що їй близька, тому всі люди народжені бути вільними. Але для того, щоб бути вільним, потрібно бути свідомим, а свідомість — це ознака високої культури. На жаль, у нас висока культура представлена переважно в музейних колекціях, галереях і художніх салонах; так звана проста людина цього не бачить. Дипломниця, розкриваючи ідею картини, прагнула «винести» мистецтво з приміщень до людей; створити щось мистецьке на природі. Адже мистецтво є своєрідним засобом психічної розради. Ганна трансформувала садово-паркові скульптури у формі молодих жінок, які зручно розташувалися на різних підвищеннях. Така алюзія репрезентує світовідчуття митця, динамічність його світогляду.

Репрезентація фіксованих моментів у медіа-просторі сьогодні формує уявлення глядача про світ, залишаючи поза кадром цілісне сприйняття реальної дійсності. Це закладає дуалістичний підхід до сприйняття репрезентованого медіа візуального ряду. Ця дуальність присутня і в роботі Ксенії Гнилицької «Парад незалежності», яка завдяки пост-медійному підходу з фіксованою фрагментарністю процесії (урочисте проходження військ головною вулицею столиці на День Перемоги) намагалася створи-

ти узагальнений образ свята з його явним позитивним імпульсом, але також і надати можливість глядачеві відчуття певний негатив — тобто реальний стан української армії.

Сергій Дігтярьов у роботі «Вершинники. Апокаліпсис» зобразив у гротескній і водночас алегоричній формі вершників, психологічні характеристики яких є уособленням проблем сучасного суспільства. Ці проблеми породжені діями людей, що призводять до катаклізмів, конфліктів, воєн, голоду; водночас вони не відчують за все це ніякої відповідальності. Тому саме аморальність стала основною психологічною характеристикою чотирьох вершників, запряжених в одну підводу замість коней, де в якості їх вантажу зображено польову військову кухню в якості символу життя. Драматизм сцени розгортається на фронтальному плані, де найбільш виразно прочитуються образи, прототипом яких стали широковідомі типажі українського суспільства — міліціонер, п'яниця, огрядна жінка, парубок-задира, в окремих випадках доповнені мотивами з античної міфології. Цитатою з сьогодні є й дорога, якою рухаються вершники; а обрій позаду них також символізує життя. Образи морального занепаду суспільства сьогодні яскраво демонструють причини, які призведуть до занепаду цивілізації, до апокаліпсису. Їх реалістичне трактування дало дипломнику можливість загострено відобразити ці проблеми і спо-

Ю. Істратова. *Моя планета Хрещатик*, полотно, олія, 2013

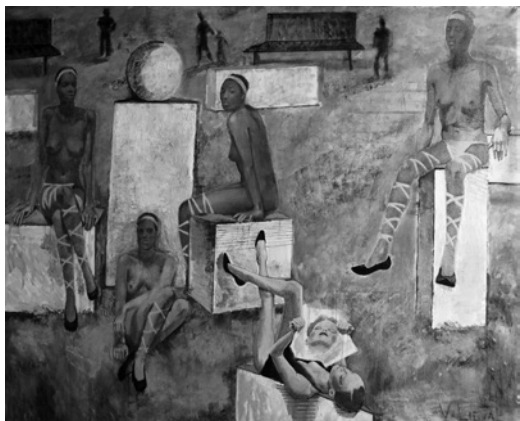
Н. Михайлова. *Апокаліпсис*, Полотно, олія, 2013

нукати глядача замислитися над їх вирішенням.

У певний, критичний для людини, час відбуваються зміни у її світогляді, поглядах, естетичних уявленнях, критеріях оцінок. Такою критичною, або кризовою для багатьох українців стала ситуація в державі, що призвела до «Революції гідності». В центрі Києва постали барикади, що стали тим форпостом, який окреслював межу неповернення до минулого, водночас будучи трампліном для майбутніх змін у державі, у свідомості людей, у ставленні до України усього цивілізованого світу. Ці зміни неможливі без трансформації ментального, духовного плану; неможливі без усвідомлення приналежності до історії та культури України, а значить, неможливі без переродження у новому образі і виході на інший рівень мислення, дій та життя. Саме процес змін у людині став темою картини Олени Домбровської «Люди-Барикади». Художниця на яскравому прикладі подій, що відбувалися і відбуваються в Україні, створила монументальне за формою і змістом полотно, апелюючи до глядача за допомогою абстрактних і абстрагованих форм. В лівій і правій частині композиції зображено людей в оточенні символів Майдану: це протигаз, полиці з ліками, шини, дерев'яні конструкції барикад, захисні щити, а також попітри з нотами, які символи-

зують важливу роль мистецтва у цьому процесі. Якщо у лівій частині композиції йдеться про початок змін, в ній лунає заклик, уособлений не лише сурмою, але й червоним кольором, то у правій частині ці зміни вже відбулися, внаслідок чого з'явилися оновлені чи скалічені життя, а також ті, що пішли з життя раніше, ніж могли б. Тому образотворчий простір у цій частині наповнений деформованими тілами, фрагментами рук і ніг, вирізаним і обмотаним колючим дротом серцем, реальними та ідейними атрибутами боротьби — щитом та стовпом, що визначає державний кордон; георгіївською стрічкою. Олена, уніфікуючи образи, прагнула розкрити тему, пов'язану не лише з подіями на Майдані Незалежності у Києві протягом листопада-грудня 2013 р. та січня–лютого 2014 р., точніше, намагалася дати цій темі ширше тлумачення, показати, що зміни у свідомості людини, зміни у її світосприйнятті залежать від подолання нею самої вибудованих нею ж внутрішніх барикад. Тому тунель, розташований у центрі композиції, є виходом у новий світ, нове життя.

Як сказала Юля Істратова, кожна людина — це Всесвіт. І часто за непримітною зовнішністю навіть, наприклад, двірника може приховуватися душа поета, романтика, лірика. Тема осягнення природи і людської душі приверта-

Г. Валійова. Садово-паркова скульптура, полотно, олія, 2008

К. Гнилицька. Парад Незалежності, полотно, олія, 2009

ла увагу художників в усі часи, але у вироблені стилістики та емоційної тональності художниця звернулася до творчості Каспара-Фрідріха Давида, Віктора Попкова, Андрія Репнікова, Павла Риженко. У картині «Моя планета Хрещатик» автор зобразила один з моментів у житті молодої жінки-двірника під час її роботи, а саме очищення даху від снігу — проте не сам процес, а хвилину відпочинку, коли, підійшовши до огорожі, жінка дивиться на панораму міста Києва з особливого ракурсу, неприступному переважній більшості людей. У такому місці відчувається безмежність простору, позначеного у жіночому фокусі символами міста Києва й самого Хрещатика. Саме тут можна відчути себе іншим — романтиком, ліриком, мрійником, думки якого сягають далеких просторів, не зважаючи на всі складнощі обраної професії. Тут реальне поєднується з ірреальним, посилене віддзеркаленням скляних споруд. Юля майже повністю відмовилася від другорядних деталей і за принципом пленерного живопису намітила основні форми та змістовні зв'язки між ними, в окремих місцях навіть полишивши чистим полотном, надаючи можливість кожному зануритися в цей світ, наповнити його своїми емоціями й відчуттями. Такий крок можливий завдяки фронтальному розміщенню фігури

молодої жінки на тлі збірного образу міста Києва: Будинку з химерами, годинника на будівлі профспілок, башти на будинку по вул. Хрещатик, готелю «Україна». Архітектуру, що символізує зв'язок у міжчассі, продовжуючи цю місію, доповнюють сучасні супутникові антени. Тому, опинившись на даху одного з будинків Хрещатика, неодмінно стаєш мешканцем своєї рідної планети під умовною однойменною назвою.

Невід'ємні атрибути життя людини у сучасному світі визначаються як невеликими помешканнями, так і надзвичайно великими маєтками, яхтами, пароплавами, літаками тощо. Їх реалізація потребує надзвичайної кількості природних ресурсів, переробка яких призводить до змін клімату, в зв'язку з чим життя стає нестабільним і непередбачуваним. Це демонструє живописна робота «Апокаліпсис» Наталі Михайлової. Обрана молодою художницею тема стосується японської трагедії, що сталася у північно-східній частині острова під час тохокуського землетрусу, що призвів до руйнування атомної електростанції «Фукусіма» та довколишніх сіл і містечок. У результаті землетрусу та цунамі загинуло 15 000 людей, а сам регіон перетворився на закриту зону. Японські острови, що знаходяться в сейсмічно-небезпечній зоні, постійно потерпають від природних катаклізмів, але ця траге-

І. Черенков. Тиша, полотно, олія, 2013

дія, що сталася 11 березня 2011 р., призвела до масштабних руйнувань, які художниця зобразила у своїй картині крізь призму ролі людського фактору. Як зазначає автор твору, у цій роботі вона хотіла показати не стільки особисту трагедію японського народу, скільки масштаб лиха і надзвичайно потужну стихію природи, яку людина не в змозі контролювати. Тому композицію побудовано так, щоб показати, як співіснують атрибути життя людини з природним середовищем, в якому залишається все менше чистих зон, чистих земель — що на полотні символізують пагорби на горизонті. Величезний перекинутий корабель своїм хвостом ніби сягає тих земель.

Здебільшого життєве середовище людини є відображенням її світоглядних позицій, уподобань, традицій. Ці чинники найбільше відповідають побутовому жанру, оскільки завдяки тлау інтер'єру чи екстер'єру можна досягти більшої виразності у передачі образів, а також того проміжку часу, протягом якого відбувається ця подія. Великої майстерності в цьому досягли Карел Фабріціус, Пітер де Хох, Корнеліс Трост, Рубенс, Ведааскес та ін. Залежно від співвідношення образів та антуражу формувався змістовний центр картини, а деталі збагачували художній наратив, посилюючи його емоційну тональність. Ігор Черенков у своїй роботі «Тиша» вирішив змінити ракурс погляду на життя людини та середовище, в якому вона мешкає, показавши її світ водночас через інтер'єр і екстер'єр будинку. В цьому

диптиху в лівій частині зображено фрагмент зовнішньої частини будинку та одного з його мешкань; права ж частина представляє мешкання тільки зсередини, де біля балкону стоїть чоловік. Представивши цю бівалентність світів, художник прагнув розкрити екзистенційну проблему людського існування. Зануреність у себе, в свої думки Ігор передав завдяки перцептуальному простору та зміні точки зору у композиції, де у першому полотні зображено фрагмент будівлі, досить стандартизованої, позбавленої будь-яких семантичних ознак, що вказують на головного героя, а в другій — фрагмент інтер'єру, що розкриває не внутрішність простих мешкань, а вихід на вулицю через відкриті на балкон двері. Затемнений простір кімнати оживає завдяки світлому простору природи за вікном, а умовною межею переходу цих станів є балкон та білизна, що сохне на мотузці. Внутрішній світ молодого чоловіка розкривають знаки-символи; це його надії на зміну стану самотності, які втілює образ голуба як символу любові; сам будинок в якості життєвого простору людини. Застосування варіацій глибокого, насиченого чи світлого фіолетового, зеленого, коричневого кольорів та різких ракурсів, площинного трактування форм, загальної умовності створюють високе емоційне напруження у картині.

Висновки. Отже, авторська картина світу є суб'єктивним образом об'єктивного світу. Вона розгортається у художньому творі, відо-

бражуючи не лише динамічність художнього рабру репрезентацію дійсності в різних про- бачення автора, але й естетичну функцію його сторово-часових межах, що демонструють художньої мови. Як складова художньої карти- охарактеризовані твори молодих українських ни світу, вона являє собою синтетичну пано- художників.

1. *Меняйло В.* Динамичность авторской картины мира [Текст] / В. Меняйло // *StudiaLinguistica XVIII* : Актуальные проблемы современного языкознания. — СПб. : Политехника-сервис, 2009.
2. *Житков В.* Искусство и картина мира [Текст] / В. Житков, К. Соколов. — СПб. : Алетей, 2003.
3. *Скурту Н.* Искусство и картина мира [Текст] / Н. П. Скурту // *Бэлу гос. пед. ин-т им. А. Руссо.* — Кишинёв, 1990.
4. *Ибрагимова П.* Концептосфера авторской картины мира : на материале дневников М. М. Пришвина и В. Д. Пришвиной «Мы с тобой: дневник любви» [Текст] / И. Ибрагимова : автореф.<...> канд. филол. наук. — Махачкала, 2011. — 18 с.
5. *Полторацкая Л.* Искусство в пространстве художественной картины мира [Текст] : дис.<...>канд. культурологии : 24.00.01 / Л. Полторацкая. — Краснодар, 2009. — 181 с.
6. *Родина Т. М.* Художественная картина мира как синтетическая многомерная структура [Текст] / Т. М. Родина // *Художественное творчество : Вопросы комплексного изучения.* — Л. : Наука, 1986.
7. *Миланич Е. Э.* Художественная картина мира: искусствоведческий аспект исследования [Текст] / Миланич Елена Эдуардовна // *Культура. Наука. Творчество : сб. науч. ст. / Белорусская государственная академия музыки [и др.].* — Мн, 2008. — Вып. 2. — С. 780–788.
8. *Дианова В. М.* Искусство как моделирование картин мира [Текст] / В. М. Дианова // *Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века : к 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана : Материалы междунар. науч. конф., 18.05.2001.* — СПб., 2001. — Вып. 12. — С. 290–294.

Юр М. В. Авторська картина світу молодих українських митців: Соціокультурний контекст

Анотація. Стаття присвячена питанню авторської картини світу молодих українських митців, які у художніх творах продемонстрували авторське бачення і розуміння сучасного динамічного соціокультурного процесу. Досліджено, що авторська картина світу поєднує універсальне і національне, унікальність творчого суб'єкта і динамічність його світобачення. Картина світу митця є формою конкретизації художньої картини світу, яка маркується його індивідуальністю, художнім баченням, мисленням, фантазією.

Ключові слова: авторська картина світу, художня картина світу, молоді українські художники, соціокультурний контекст.

Юр М. В. Авторская картина мира молодых украинских художников: Социокультурный контекст

Аннотация. Данная статья посвящена вопросу авторской картины мира молодых украинских художников, которые в художественных произведениях продемонстрировали авторское видение и понимание современного динамичного социокультурного процесса. Определено, что авторская картина мира объединяет универсальное и национальное, уникальность творческого субъекта и динамичность его мировоззрения. Картина мира художника является формой конкретизации художественной картины мира, которая маркируется его индивидуальностью, художественным видением, мышлением, фантазией.

Ключевые слова: авторская картина мира, художественная картина мира, молодые украинские художники, социокультурный контекст.

Yur M. V. Author's picture of the world by the young Ukrainian artists: the Social and cultural context

Summary. This article is devoted to the author's view of the world by the young Ukrainian artists, whose art works demonstrate the author's vision and understanding of the contemporary social and cultural dynamic process. It was proved that the author's worldview unites universal and national uniqueness of the subject and the creative dynamism of his world. The picture of the world by the artist is a form that specifies the art picture of the world, which is marked by its individuality, artistic vision, thinking and imagination.

Key words: author's worldview, art picture of the world, young Ukrainian artists, social and cultural context.